

Шлях Моладзі

Ślachs Moładzi

ІЛЮСТРАВАНЫ ЧАСАПІС БЕЛАРУСКАЙ МОЛАДЗІ

Што можна і трэба рабіць

Змяняюцца часы, змяняецца палажэнне і магчымасці працы на беларускай адраджэнскай ніве. Тое, аб чым яшчэ ня так даўно шырока пісалася і гаварылася, аб тым цяпер бесьпячней маўчаць. Вось-жа ў новых абставінах, на пачатку новага году, кінем вокам на сваю ніву, глянем, што мы можам і што трэба нам рабіць.

Перадусім, што нам Беларусам, грамадзянам Польскага Гаспадарства, залічаным да нацыянальных меншасцяў, дае Канстытуцыя, якая ёсць праўнай падставай гаспадарственнага, грамадзкага, эканамічнага і культурнага жыцця. Вось-жа абавязуючая цяпер Канстытуцыя кажа:

„Кожны грамадзянін мае права захавання свае нацыянальнасці і аховы свае мовы й нацыянальных асаблівасцяў.

Асобныя дзяржаўныя законы забяспечаць меншасцям у Польскім Гаспадарстве поўнае і вольнае развіццё іх нацыянальных асаблівасцяў“...

„Гаспадарства гwarantуюе грамадзянам магчымасць развою іхніх вартасцяў асабістых, вольнасць сумлення, слова і арганізацыі“.

„Ані паходжаньне, ані веравызнаньне, ані пол, ані нацыянальнасць ня могуць быць прычынай арганізацыі гэтых правоў“.

„Усе жыхары Польскага Гаспадарства маюць права вольнага вызнавання, як публічна, так і прыватна, свае веры і выканання правілаў свае рэлігіі ці абраду“...*)

*) Ustawa Konstytucyjna z dnia 23-go kwietnia 1935 r. z uwzględnieniem w mocy pozostałych artykułów z 17.III.1921. Artykuły 109, 5, 7 i 111.

А знача, мы маем права працаваць на роднай беларускай культурнай ніве і разьвіваць, узбагачаць яе. І нашым абавязкам ёсць ісьці наперад, да сонца, тварыць новае культурнае, лепшае жыццё, асабістае і грамадзкае. Ня маем мы, праўда, сваіх культурных і асветных арганізацыяў, якія ў працы гэтай многа нам памаглі-б. І фактычна свая арганізаваная культурная праца ў належным разьмеры і размаху, з незалежных ад нас прычынаў, сяньня бадай-што выключана. Дзеля гэтага трэба шукаць новых дарог, новых спосабаў; іх ужо шмат хто знайшоў, аб іх і мы ўжо ня раз пісалі — гэта шлях саматужніцкае самаасветы.

У першую чаргу трэба, пры помачы беларускіх лемантароў „Першыя зярняткі“ і інш., паадзіночна, ці малымі групамі (да 8 асоб) вучыць дзяцей беларускае граматы. Трэба выпісваць беларускія кніжкі і часопісы, уважна іх чытаць і пашыраць, ладзіць супольнае сяброўскае чытаньне кніжак і дыскусіі. Пры помачы кніжак і газэт мы пазнаем сьвет, здабываем сьвятло, разьвіваемся, можам навучыцца лепш і больш культурна жыць.

Старэйшая моладзь павінна старацца, каб хоць час-ад-часу наладзіць беларускае прадстаўленьне, лекцыю, канцэрт беларускае песьні і г. д. Гэта можна зрабіць пры помачы „Пажарнае Ахвотніцкае Стражы“, якая існуе бадай у кожнай вёсцы. Беларускае прадстаўленьне, ці канцэрт, заўсёды дасць нейкі даход, які можна пусьціць на гэтую-ж патрэбную пажарную стражу, або на закуп новых беларускіх кніжак.

Старэйшая моладзь павінна ўжо цікавіцца і эканамічнымі справамі. Трэба знаёміцца з коопэрацыяй, закладаць беларускія коопэратывы, глядзець каб яны добра працавалі і разьвіваліся, а пры коопэратыве можна залажыць бібліятэку-чытальню.

Нельга забывацца аб тым, што яшчэ ў нас многа ёсць людзей нясьведомых. Іх трэба ўсьведаміць, разьясьніць ім, што ў іхнім-жа і нашым агульным інтарэсе культурным і эканамічным ёсць, каб любілі мы адзін другога, свой край, сваю мову, звычай, песьні, каб трымаліся цьвёрда свайго, каб не зракаліся свайго беларускага імя.

Ня глядзячы на непаходжаньні, ня можна забываць аб патрэбе роднае беларускае школы, а ўсьцяж яе дамагацца. Трэба так-жа дамагацца роднае мовы ў царкве і касьцэле.

У працах гэтых ня можна аглядацца аднаму на другога. Кожны павінен быць ініцыятарам — пачынальнікам і арганізатарам! Кожны павінен працаваць для сябе, бо бяз нас і для нас могуць зрабіць труну. — Усе няпраўныя і безпадстаўныя перашкоды трэба выцягваць на сьвятло, аб іх перадусім трэба пісаць у беларускія рэдакцыі.

Дамаганьні, хоць-бы безрэзультатныя, і культурная беларуская праца ўзмацоўваюць беларускі адраджэнскі рух, беларускі цэнтр і прымушаюць сільных гэтага сьвету лічыцца з нашымі імкненьнямі. Культурная праца, асьвета, коопэрацыя вядуць нас да лепшае будучыні.

Я. Н.

Немцы аб савецкіх уваружэньнях

У афіцыйным органе нямецкага міністэрства вайны, часопісе „Wehrmacht“ — у нумары за месяц сьнежань 1937 г. — паявіўся вельмі цікавы артыкул аб савецкай арміі.

Паводле нямецкіх знаўцаў, каторыя працуюць у рэдакцыі гэнага часопісу, савецкая армія ёсьць вельмі сільнай. У часе супакою мае яна два мільёны жаўнёраў, а ў часе вайны 10 мільёнаў. Пры тым, армія гэта вельмі добра сарганізавана. З савецкай арміяй супрацоўнічаюць розныя поўвайсковыя савецкія арганізацыі, якія маюць 15 мільёнаў сяброў, каторыя могуць быць пакліканы на выпадак вайны ў рады ваюючых. І гэтая вялізарная маса людзей, паводле нямецкіх знаўцаў, таксама быццам добра сарганізаваная.

Савецкая ваенная тактыка прадбачыць перад усім атаку і да яе прытасавана тэхнічна. Ніводнае войска на сьвеце — піша „Wehrmacht“ — ня мае гэтулькі танкаў, як савецкае. Бадай усе дывізіі на захадзе СССР зматарызаваныя і ўмела вымуштраваны да наглых удараў. Побач дывізіяў зматарызаваных ёсьць так-жа дасканальна вымуштраваная кавалерыя.

У сучасны момэнт Саветы маюць 8.000 самалётаў. Толькі ў 1936 г. збудавана 6.000 новых апаратаў, каторыя часткова за-

мянілі старыя самалёты і ўзмоцнілі савецкую паветраную флёту. Калі гэтак хутка далей будзе разбудовацца савецкае лятунства, дык у канцы 1938 г. СССР будзе мець каля 15.000 самалётаў. Савецкі лятунскі промысел стаіць быццам вельмі высока.

Гэткі артыкул „Wehrmacht“ выклікаў вялікае ўражаньне і ён быццам ёсьць праявай, што нямецкая армія імкнецца да згоды з Саветамі. Артыкул гэты мае быццам быць перасьцярогай нямецкіх ваенных знаўцаў тым нацыянал-сацыялістычным палітыкам, якія думаюць аб вайне з СССР.

Так пісалі аб савецкай арміі нямецкія ваенныя знаўцы, і так пасьля аб гэтым разважала польская прэса.

Уважаем, што ў ацэне сілы савецкае арміі прапушчаны адзін вельмі важны момэнт, а іменна: настрой насельніцтва адносна пануючага ладу і пануючай улады. Ня можна забывацца, што савецкая армія — гэта збор людзей розных нацыянальнасьцяў. Там апрача расейцаў ёсьць: беларусы, украінцы, грузіны і шмат іншых. Дык ці трэба думаць і пытацца: як будуць ваяваць беларусы, украінцы, грузіны і іншыя, калі іхнія нацыянальныя перакананьні, любоў да свайго народу, калі іхнія паэты, пісьменьнікі, іхняя культура — будуць прасьледаваныя... У такіх момэн-

Miacielicaj

Viecier vyje, skoblić, plača,
Ūjecca, viercicca-vichryć,
To tałočycca, to skača
J śvistam-pośvistam lacić.
Śnieh daje, daje i krucić
Sieje-vieje i pylić, —
Praniasiecca — znoŭ zamucić
I tumanicca-imblić.
Viecier-sivier dźmie i duje, —
Ū dźviery, ŭ vokny b'je, bubnić,
To nad strechami bušuje,
To u kominie hudić.
Śnieh-miacielica šybaje —
To pa šybach šamaścić,
To ŭ padstrešy bje-rynaje,
To pa vulicy pylić.
Viecier jenčyc, zavyvaje,
Viercić, krucić i vichryć,
Ściuzaj ciśnie i prajmaje
Chładziečaju, zimić.
Śnieh daje, daje i mucić,
Sieje, syple i pylić,
Šuhavieja-zamiec krucić,
Cety śviet ažno kuryć!

UŁAD-INICKI.

тах прасьледаваныя народы будуць думаць аб выключна сваіх нацыянальных справах, аб бунце, помсьце і г. д. Можна хто скажа, што на гэта ёсьць дысцыпліна.— Праўда, гэта важны момэнт, аднак трэба памятаваць, што на штыкох доўга ня ўседзіш..

Я—к.

Dr. Jadviha i Stanisław Hrynkievičy.

Umovy i zahady nieabchodnyja dziela zdarouja

Adžyŭlańnie

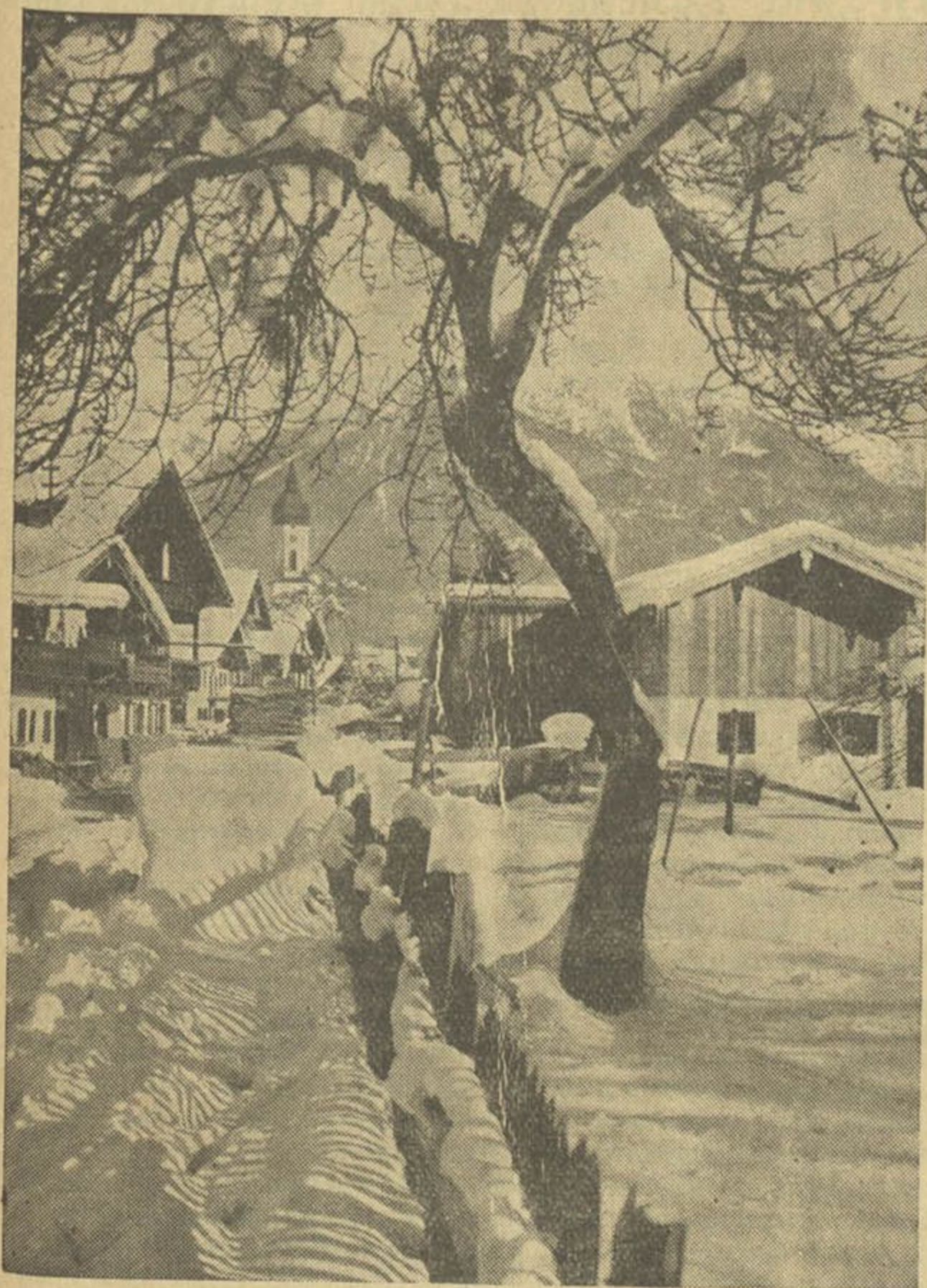
Čalaviek jeść dziela taho, što hałodny, kab mahčy pracavać. Redka chto dumaje, što maje jon jeści. Kožny jeść toje, što maje, ci što jamu dali. Kožny z nas žyvie j nia dumajučy j nie hadajučy, što nia kožnaja ježa dobraja, što kab čalaviek nadta smašna jeŭ, dy mieŭ ježu nadta adnastajnuju, dyk nia hledziačy na heta abniadužaŭ-by, moh-by na't ciažka zachvareć, a na't i pamierci. I heta ūsieńka nia dziela taho, što taja strava była-b niejkaja papsavanaja, ci niešta takoje, a prosta dziela taho, što našaja strava musić mieć svoj *asablivy skład*: treba, kab u joj byli roznyja składovyja *častki*, jakija nieabchodnyja dziela arhanizmu. U pryrodzie hetki ład i paradak, što nia hledziačy na ūsie klasavyja padziely ci inšyja sacyjalnyja niehadzi, kožny na't najbiadniejšy čalaviek maje mahčymaś zdabyć takuju stravu, jakaja nieabchodnaja dziela jahonaha arhanizmu.

Jakija-ž heta tyja składovyja *častki*, biez jakich strava budzie *niekarysnaju*? U kožnaj stravie, u adnej ŭ bolšaj, u druhoj u mienšaj kolkaści, budziem bačyc *białok*, *vuhlavody*, *kłustaśc*, *vadu*, *mineralnyja soli* i jašče asablivyja substancyi h. zv. *vitaminy*. Kožnaja z henych składovyh *častak* maje svajo pryznačeńnie ŭ arhanizmie.

Białok — patrebnny dziela rostu j adbudovy kletak čalaviečana ciela. *Kłustaśc* daje patrebnaje ciapło i enerhiju arhanizmu; u kłustaści adnačasna lažyc zapasny byccam kapitał arhanizmu; kłustaściu čalaviek adžyŭlajecca, kali niama novaha transportu jady (adtul i prykazka „pakul kłusty pachudzieje, dyk chudy zdochnie“ — chudy nia mieŭ z čaho žyc, nia mieŭ jon značycca zapasu enerhii). *Kłustaśc* adnačasna spryčyniajecca da pryhožaha vonkavaha vyhladu čalavieka, jana robić tyja bolš ci mienš zaakruhlenyja formy ŭ ludziej, jakija velmi važnyja dziela estetyčnaha j harmoničnaha vonkavaha vyhladu.

Vuhlavody patrebnnyja dziela pracy. Pry niedachopie kłustaściu zaŭsiody vuhlavody ich zastupacimuc. Z vuhlavodaŭ biaruć ciahlicy (muskuly) patrebnuju im enerhiju na toje, kab mahli ściahvacca j raściahvacca, a značycca kab čalaviek moh rabić rabotu.

Dyk voś dziela zdarouja čalavieku patrebnnyja ŭ stravie henyya składovyja *častki*. Jak užo my kazali, niama takoje vialikaje biady z usim hetym, jak

Зімобая ног

Разьвітаўся з сонцам вечар чорнабровы,
усьміхнуўся ночцы, стаў запальваць зоры;
і рассыпаў пэрлы у прастор блакітны,
заіскрыў агнямі залатыя ніткі.

І з-за лесу, гораў, выплыў ясны месяц
і стаў гаспадарыць над палямі, лесам;
загарэлісь іскры на сьнежных раўнінах,
сыпнуліся зоры на лясы, даліны.

І каротка рэха ціха замірае
зорным срэбрам месяц вёскі залівае;
ды крадзеца ціха, каля хат вясковых,
хоча ён паглянуць на галодных, голых.

А мароз сярдзіты закрыў лёдам шыбы,
каб ня мог углядацца месяц да сялібы;
як сінеюць дзеці у тухлявай хаце
і як над калыскай ціха плача маці.

П. ГРАЊІТ

Зачэпічы, 11.І.1938.

ІДЗЁМ..

Ад вечнай бядоты,
Ад соннае цьмы
Праз пушчы балоты,
Праз нетры ламы —
Да вобліку яснага раньня.

Пад гул непагоды
З насунуўшых хмараў
Ідзём пешаходам
Па сонных абшарах —
Новаму Дню на спатканьне.

АРКАДЗЬ ЗАРАНКА

heta mahlo-b prydavacca na pieršy pahlad. Usieńka patrebnaje nam majem u najbolš raspaŭsiudžaných stravach. Bialok znachodzicca ŭ miesie j rybie, u małace, jajkach, chlebie, bulbie. Vuhlavody znachodziacca ŭ miesie, fruktach, bulbie, jarynach, harosie, fasoli, muce j ŭ pieršuju čarhu ŭ chlebie. Soli adžyŭčyja, z jakich najvažniejšyja soli vapny, fosfaru, žaleza, chloru arhanizm maje častkava ŭ pitnoj vadzie j u roznaj kolkaści ŭ jarynach.

Usie henyja składovyja častki ŭ rozných stravach buduć nie ŭ adnolkavaj kolkaści, dyk dziela hetaha j važna, kab ježa nia była adnastajnaj a roznajakaju.

Ježa sa stravaŭ idzie ŭ stravatraŭčy aparat, adtul u kroŭ, jakaja raznosić usio patrebnaje pa ciele. Darošlamu čalavieku pry fizyčaj pracy na adzin dzień patrebnaj pryblizna hetulki składovych častak praduktaŭ: 130 hramaŭ bielkavatyh materyjaŭ, 84 hramy klustaścijaŭ, 404 hramy vuhlavodaŭ i 25 hramaŭ adžyŭčyčy solajaŭ.

Aprača nazvaných składovych častak u stravie vielmi važna, kab byli ŭ joj jašče asablivyja ciely h. zv. vitaminy. Navukovyja došledy j praktyčnyja spaściarohi pakazali, što čalavieka nia možna pražyvić ani adnym tolki čystym bialkom, ani vuhlavodami, ani klustaściu, kali adnačasna ŭ stravie nia budzie henyh karmavych substancyjaŭ—vitaminaŭ.

Jaki ich chimičny skład, adkul jany biarucca, na jakim šlachu jany vyklikajuć svoj uplyŭ na čalaviecki arhanizm — dahetul astajacca jašče niežviedanaju spravaju. Viedajem adno tolki, što arhanizm nia maje ich u sabie i što jany lučyŭšy ŭ arhanizm nikoli doŭha ŭ jom nie astajucca. Dziela hetaha treba davać biazupynna čalavieku vitaminy sa stravami. Niedachop ich ci poŭnaja adsutnaść vyklikaje spynieńnie rostu ŭ arhanizmach maładych, vaha ciela mienšaje, prapadaje achvota da jady i mohuč prajavicca roznyja chvaroby, prykładam škorbut, beri-beri i h. d.

Chvarobu beri-beri, što vyklikaje kanvulsii i ŭ kancy paraliz ruk i noh, nahladali ludzi ŭ Azii. Pryčyna henaje chvaroby była pačatna nadta -ciomnaja. Nahladańnie pakazala, što chvarejuć na beri-beri tyja ludzi, jakija jeli vyklučna, jak heta časta byvaje ŭ Azii, ryž dobra ačyščany ŭ novamodnym mlynie, zaviedzienym dziela narodu miascovaha amerykancami. Tyja-ž, što jeli horš ačyščany ryž, nie chvareli. Lohka było dalej užo dahadacca, što ūsia chitraść u henyh ryžavych votrubach. Kali da ačyščanaha ryžu pačali dadavać krychu votrubaŭ dyk chvaroba prapadała. Zamiest votrubaŭ možna było davać droždžaŭ, na't u najmienšaj kolkaści.

Ahułam usie ziarniaty biaz lupinki nia majuć u sabie vitaminaŭ.

Z biełaruskaha žyćcia

„Narodnaj Krynicy“ vychodzić ulady nie pazvolili. Na novuju sprobu biełarusau vydavać „Narodnuju Krynicu“ ulady i sioleta adkazali zabaronaju. Pryčyny padany tyja-ž, što i ŭ prošłym hodzie, što ŭžo niechta pieršy dumaje vydavać biełaruskuju hazetu pad hetkim nazovam. Ad hetaj zabarony padany rekurs u Vilenskaje Vajavodztva.

Uznoŭ zaniamoh. Ks J. Siemaškievič, biełaruski paet, jaki apošnim časam pracavaŭ na parafii, uznoŭ pavažna zaniamoh i vyjechaŭ ratavać zdarouje ŭ Zakapanaje.

Nabaženstvy dla Biełarusau katalikoŭ u kaściele śv. Mikalaja ŭ Vilni, pašla śviatočnaha pieraryvu, pačalisia ŭznoŭ i adbyvajucca, jak zvyčajna, u koźnuju nładzielu i śviata a hadzinie 10-taj.

Biełaruskija kaladki piaje chor pad kiraŭnictwam R. Šyrmy, u časie Słužby Božaj u Pračyšcienskim Sabory ŭ Vilni.

Biełarusy ŭ Łatvii. 16.I.1938 h. Biełaruski Vučycielski Chaŭrus ŭ Ryzie ładziŭ viečar pryśviačany pamiać biełaruskaha piśmieńnika Vincuk Dunin - Marcinkieviča, ad dnia naradzinaŭ katoraha ŭ śniežni miesiacy 1937 h. minula 130 hod. Lekcyju ab V. D. - Marcinkieviču pračytaŭ hram. M. Džiamidaŭ. Vystupaŭ tak-ža hram. S. Sacharaŭ. Pašla adbyłasia harbatka i skoki. Na viečary najbołš było mładzi.

Rezalucyi „Wici“ i „Siewu“

Niadaŭna ŭ Varšavie adbyłisia ahułnyja hadavyja žezdy delehataŭ najvialikšych arhanizacyjaŭ polskaje sialanskaje mładzi „Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici“ i „Związku Młodej Wsi“, jaki vydaje časapis „Siew“ i dzieła hetaha ahułam „Zw. Mł. Wsi“ nazvajuć „Siew“.

Jak žezd „Wici“ tak i „Siewu“ pryňaŭ vialikija rezalucyi. I „Wici“ i „Siew“ zajavili, što jany stajać na hruncie demakracyi. Cikava adnak, što ani adna, ani druhaja z hetych arhanizacyjaŭ u svaich rezalucyjach ničahusienka kankretnaha nieskazala ani ab Ukraincach, ani ab Biełarusach. A treba viedać, što Ukraincy i Biełarusy heta najbołšyja likam nacyjanalnyja mienšaści Polskaha Haspadarstva, u jakim ahułam nac. mienšaści stanoviać treciuju jahonuju častku. Niaŭžo-ž ani „Wici“, ani „Siew“ spravaju hetaju nia cikaviacca. Niaŭžo-ž ich nia cikaviac adnosiny ŭladaŭ da nac. mienšaściaŭ i nastroi nac. mienšaściaŭ da Polskaha Haspadarstva? Cikava...

Да гэтага нумару далучаем „*przekazy razrachunkowe*“ i *prosim usix. xto da gętul' ne zaplaćiŭ, ne adkladna zaplaćiŭ padpisu za „Шлях Моладзі“ за 1938 г., бо ў працiўным выпадку высылка ім „Шляху Мол.“ будзе стрымана.* Адм. „Шл. Мол.“

Z žyćcia bratnich narodaŭ

U Litoŭcaŭ

Spynili dziejnaść Lit. T-va śv. Kazimira. Prad novym hodam administracyinyja ulady spynili dziejnaść Lit. T-va śv. Kazimira. „Kur. Wil.“ pisaŭ, što stałasia heta za dziejnaść hetaha T-va supiarečnuju z pravam i zahražajučuju biašpiečnaści i publičnamu paradku.

Studencki ściah u muzej. Litoŭskija studenty, u źviazku z zabaronaj administracyjnych ŭladaŭ nasić uniform (adnastroj), svoj studencki ściah addali ŭ muzej.

Revizija ŭ T-vie «Rytas». 12.I pradstaŭniki Vilenskaha Starastva revidavali centralny ŭrad litoŭskaha prašvietnaha T-va „Rytas“.

Hość z Kłajpedy. Nadniach adviedaŭ Vilniu i Varšavu viedamy litoŭski piśmieńnik i dziejač Vidunas, jaki stała žyvie ŭ Kłajpedzie.

U Ukraincaŭ

20-ja ŭhodki abvieščańnia Niezaležnaści Ukrainy. 22.I siol. ukrainskaje hramadzianstva ŭračysta budzie śviatkavać 20-ja ŭhodki abvieščańnia niezaležnaści Ukrainy. Było heta 22.I.1918 h. u Kijevie.

Jubilej «Діла». 14.I.1938 h. minula 50 hod ad vychadu pieršaje štodziennaje ukrainskaje hazety, katoraja vychodzić i ciapier u Lvovie. Hazeta heta ŭ žyćci Ukraincaŭ adyhryvała i adyhryvaje vialikuju rol.

Vitaminsy, zaležna ad toho, jakuju *chvarobu* vyklykajuć (značycca vyklykaje chvarobu niedachop vitaminsy), rozna nazvajucca. Prykładam vitaminsa, jakaja pamahaje na beri-beri, zaviecca *antineŭrytyčnaju*.

Niedachop inšaje vitaminsy vyklykaje chvarobu *škorbutu*. Charakterna dzieła henaje chvaroby, što na sklizistych pavałokach rotavaje padzi pajaŭlajucca puzyrki, pašla hnijuć dziasny, zuby ruchajucca j vypadajuć. Mienš časta nahładajecca hena chvaroba na skury. Vałasy tady vypadajuć, arhanizm robicca mała adpornym na roznyja škodnaści. Na cieľe pajaŭlajucca skuły, badziulki, chvarejuć vočy.

Analohična (padobna) da nazovy vitaminsy *prociŭrytyčnaje* pry beri-beri, vitaminsa, jakaja baronić ad škorbutu zaviecca, *prociškorbutavaju*. Znachodzicca jana ŭ ziałonych čaściach rašlinaŭ, u fruktach. Z fruktaŭ maje jaje najbołš u sabie *cytryna*.

Ab hetaj vitaminie mahčyma što čuŭ niechta j na našaj vioscy. Raskazvajuć, što na apošniaj vajnie ŭ Karpatach, kali nia było zimoju padvozu śviežaje stravy i ludzi žyli kanservami j sucharami, dyk časta ŭžo pašla dvoch tydniaŭ pačynali ludzi chvareć na škorbut. Inšym razam možna było pačuć, što daŭniej, kali padarož u Ameryku tryvała daŭžej, dyk pad kaniec darohi ludzi pačynali plavać kryvioju z napuchšych i balučych *dziasnaŭ*. Dy što kazać

daloka. Staryja ludzi j ŭ nas mo' jašče pomniać, što nadta pabožnyja, chočučy sušyc u poście, jeli vyklučna chleb z vadoju dy jašče krychu bobu z harocham. Kala Vialikadnia ŭ tych ludziej možna było bačyc usie nadta charakternyja prajavv škorbutu.

Z henych prykladaŭ bačym, što ad škorbutu nie ratuje chleb z votrubami. A chvarejuć na jaho ludzi ŭ takuju paru, kali niama *zialonaŭ* ŭ ježy. Zatoje pamahaje sok z jahadaŭ ci tak z jakoje harodniny. Pakazvaje heta na toje, što vitaminsa *prociškorbutovaja*, inakš na jaje kažuć „*vitamina C*“, raspuskajecca ŭ vadzie.

Aprača henych dzvioch vitaminsaŭ jość i inšyja. Adna z ich vyklykaje *rost* maładych arhanizmaŭ, choć nadta patrebnaja j daroslym. Vystupaje jana ŭ dzvioch formach. Adna forma, h. zv. *vitamina A*, raspuskajecca ŭ kłustaściach, jość jana ŭ śviežym mašle, olejach (u šale jaje niama) i *vitamina B*, jakaja raspuskajecca ŭ vadzie i ŭ vialikaj kolkaści znachodzicca ŭ rašlinach, puskajučych rastki. Z vyšejskazanaha koźny bačyc, što najbołš vitaminsaŭ jość u *rašlinach*. Zrozumieła dzieła hetaha, što nikoli nia budzie zamela harodniny ŭ ježy ludziej, asabliva małych ci darastajučych dziaćiej. Usie tyja małyja dzieci z kryvymi nožkami, vialikimi trybuškami buduć jarkimi prykladami niedachopu vitaminsaŭ. (d.b.)

Зіма...

Зямлю накрыла і — пануе!
У сьнягох пахілыя касулі сонца затапіла...
Цяпер зямля — халодная магіла,
а неба — неба сьлёз ня бачыць—стогнаў не пачуе!
Дзе-ж людзі?

Ці жывуць — хто ведае...

І блудзіць
над полем пусты вецер... Болі тушыць —
каб не схпіліся, ня кінуліся ў неба,
не затрасьлі зямлёй!...

І стомленыя душы
цярпеньнем кормяцца—гаротным, цяжкім хлебам.
І многа, многа трэба рук магутна-цвёрдых,
каб ледзяныя крыгі разламаць —
І многа трэба сэрцаў палыняных,
каб сьцюжу-ноч прасьветліць і сагрэць...каб жыць!
А, БЯРОЗКА.

Ад каго паходзіць наша хатняя жыгёла

Мы ў гаспадарцы гадуем: коні, каровы, авечкі, козы, сьвіні. Пададзём тут у вышэй пададзеным парадку радавод нашай жывёлы.

Конь. Наш конік мае вельмі далёкі радавод. Калісьці, у глыбокай старадаўнасьці гадаваўся ён дзіка на сьцяпах Азіі. У дагістарычныя часы прысвоілі яго плямёны (належачыя да групы Сцытаў ці Скіфаў), ад каторых навучыліся асвойваць плямёны Заходняй Азіі, належачыя да групы Армян (нешта каля 3:тысяч гадоў да Нар. Хрыста), а ад Армян на пачатку 2000 гадоў да Хрыста перайшла гадоўля коніка Бабілёніі, з Бабілёніі да Эгіпту, а ступь потым і да нас праз іншыя рукі. Дасьледаваў гісторыю гэтага каня вучоны Антоніус. Конік гэты ў навуцы называецца тарпан. Конь гэта малы. У клубе мае ўсяго нейкіх 133см. Масьць дзікая, збліжаная да колеру поля, стэпу. Праз увесь хрыбёт цягнеца характэрная цёмная паласа. У стане дзікім гадаваўся йшчэ ў Расеі да 1866 году. Наступнікі яго асталіся на Беларусі, Літве, Украіне, Румыніі, Альбаніі, Югаславіі і Грэцыі. Коні пэрскія таксама паходзяць ад торпана, але дзякуючы штучнай гадоўлі чалавека яны ўжо шмат зьмяніліся. Пэрсы падрацоўвалі іх (дамешвалі заводнай ці расавай крыві) на працягу блізу 2,500 гадоў. Ад пэрскіх коняў выйшлі арабскія коні. Арабскія коні лічацца аднымі з найбольш шляхотных коняў, маюць яны адну характэрную прымету—хутка і доўга бягуць. Ён ёсьць яшчэ ангельскія коні вельмі шля-

хотныя, але яны адзначаюцца хуткім бегам на кароткі час. Наш конь таксама мае свае дадатнія бакі. Ён ёсьць невялічкі, але вельмі вытрывалы. Зьесьць ён і горшую пашу але ад работы не адкажыцца. У часе вайны Немцы маглі пераканацца аб вартасьцях нашага каня. Іх цяжкія артылерыйскія коні не маглі так справіцца ў нашых балоцістых мясцох, як нашы коні, малыя, рухлівыя, вытрывалыя. Таму Немцы і назвалі нашага каня панпфэрд (пфэрд—панямецку конь). Апрача малых коняў, якія, праўду кажучы, у нас пераважаюць, маем мы таксама коні цяжэйшыя. Называюцца яны ў навуцы—халоднакрывістымі. Халоднакрывістыя коні гадуецца пераважна на Заходзе Эўропы. Да найлепшых залічаюцца ангельскія шайры, бэльгійскія фляманды, французскія пэршэроны і расейскія біцюгі. Паміж гэтымі двума формамі найменшай і найбольшай ёсьць некалькі дзесяткаў рас.

Карова. Ёсьць дзьве выходныя формы агулам усіх кароў: тур і кароткарогая цэнная карова. Ад тура паходзяць усе нашы высокамалочныя расы, ад кароткарогай нашы каровы простыя.

Авечка. У нашым краі пашыраныя „верасавыя“ авечкі. Паходзяць яны, паводле вучоных, ад муфлёна, які цяпер жыве толькі на астравах: Корсыка і Сардынія. Калісьці быў і ў Сярэдняй Эўропе, але загінуў.

Каза. Козы нашы ёсьць патомкамі дзікай формы казы, ка-

Мікалай Караленка

Беларускі Загранічны Архіў у Празе

У чэскай Празе, напроціў „Граду“ (замку) — сялібы Прэзыдэнта Рэспублікі, знаходзіцца стары, бо ўжо ад часу яго залажэньня мінае больш як 350 гадоў, г. зв. Тосканскі Палац. Але для нас беларусаў ня столькі ён цікавы сваёй архітэктурай, ці гістарычнай мінуўшчынай, колькі тым, што знаходзіцца там „Беларускі Загранічны Архіў.“

І дзіўная рэч, хоць архіў той ёсьць шырака папулярны ня толькі ў Эўропе, але і ў Амэрыцы, дык аднак-жа сярод беларусаў, жывучых у межах Польскага Гаспадарства, мала аб ім хто ведае. Дзеля гэтага думаю, што варта зазнаёміць шырэньшыя кругі нашага грамадзянства з мэтамі гэтага архіву, ягонымі працамі і зьместам.

Архіў гэты існуе ад 1928 г., а заснованы ён быў беларускай эміграцыяй. Знаходзіцца ён пад праэктаратам Міністэрства Загранічных Справаў Чэхаславацкай Рэспублікі. Ініцыятарам і 1-шым за-

гадчыкам яго быў праф. Мікалай Вяршынін(†1934г.), нэстар беларускай эмігранцкай калёніі ў Празе Чэскай. Пасьля сьмерці праф. Вяршыніна загадчыкам Архіву стаўся другі беларус, д-р Тамаш Грыб. Мэтай архіву ёсьць зьбіраньне і перахоўваньне друкаваных, а таксама і рукапісных матарыялаў з гісторыі беларускага вызвольна-адраджэнскага руху, інакш гаворачы, гэта ёсьць архіў вызвольнага змаганьня беларускага народу. Цэлы архіў мае чатыры галоўныя аддзелы.

Першы, гэта найбагацейшы аддзел дакумантаў, які цяпер налічвае ўжо 15.000 пазыцыяў. Чаго там няма! І архіўныя матарыялы ўраду Беларускай Народнай Рэспублікі, так-жа дыплёматычных місіяў ураду Б. Н. Р., і розныя рукапісныя памятнікі, успаміны беларускіх дзеячоў, іхнія аўтубіаграфіі і карэспандэнцыі, архівы беларускіх арганізацыяў, установаў, палітычных партыяў і г.п.

Другі аддзел гэта бібліятэка беларусазнаўства — беларускія выданьні аб Беларусі ў іншых мовах. Аддзел гэты рэпрэзэнтуюцца можаза бедна, але тут віна нас самых. Больш як скромны бюджэт Беларускага Загранічнага Архіву не дазва-

Не падарозе.

Наваградчына. У Наваградку ў кожны панядзелак і чацьвер адбываецца кірмаш. Калі зьбяруцца ў места сяляне, тады быццам з неба зьяўляюцца нейкія чужыя па духу і выглядзе нам людзі, апранутыя ў добрыя польты, капялюшы і рукавічкі і на цэлае горла крычаць: „Обыватэлю, не купуй у жыда“ і яшчэ мацнейшыя словы. Але нашыя сяляне добра ведаюць, каму патрэбны

ў навуцы называецца *capra prisca*. Чэрап гэтай казы знайшлі ў раскопках каля Кракава і ў Усходняй Галічыне.

Сьвіня. Ёсьць тры выходныя формы сьвіней: Дзік сярэдня-эўрапейскі, дзік берагоў Міжземнага мора і дзік Азіі. Ад гэтых форм пайшлі нашыя сьвіньні. У нас, у бяднейшых ваколцах гадуецца пераважна простая сьвіня, якая збліжана трохі да дзіка сярэдня-эўрапейскага. Сьвіні гэтыя вялікія і плодныя. Сьвіні азіяцкія затое хутка дасьпяваюць і хутка ўкормліваюцца. Таму і наступіла скрыжаваньне гэтых форм. — Цяпер шмат дзе ўжо ёсьць у гадоўлі у нас прадукт гэтага скрыжаваньня. Адрозьніць іх можна ад простых сьвіней па тым, што маюць карацейшыя ногі, мякчэйшую шчаціну і даволі белую скуру. П. З.

байкот і сабатаж, дык не зьвяртаюць увагі на чыстую вопратку агітатараў. — Крычыць, няхай сабе крычыць, забаліць горла, дык перастане, а мы будзем рабіць сваё — гавораць сяляне. Сяляне знаюць ужо, што проціўжыдоўскія выступленьні ніякай карысьці Беларускаму Народу не прыносяць, хіба толькі шкоду. Дык кінце паночки, няварта марозам узімку горла марозіць, а то можна і прастудзіцца... А нам з вамі не падарозе. Люка.

Zialonki choćuć svajho!

v. Zialonki, Łyntupskaj voł, Śviancianskaŭa pav. Na vioscy adčuvajecca vialikaja patreba biełaruskaje arhanizacyi, jakaja nas lučyła-b i była źviazana z potrebami našaha žyćcia. Da takich arhanizacyjaŭ naša moładź i starejšyja achvotna zapisalisia-b i pašla ũ ich pracavali-b. Naša vioska davoli śviedamaja. Apošnimi hadami moładź sarhanizavała razam z starejšymi „Pažarnuju Straž“, katoraja 9 studnia siol. ładzila biełaruska-polskaje pradstaŭleńnie. Stavili biełaruskuju kamedyju „Mikitaŭ łapać.“ Pradstaŭleńnie ahałam udałosia. Prykra tolki było hladzieć na mnohapadpitych. Arhanizataram pradstaŭleńnia ũsie ščyga ũdziačnyja. Pažadana było-b, kab biełaruskija pjesy byli adyhryvanyja čaściej, tolki kab biez harełki. Zialonki.

ляе на купляньне кніжак, а ахвярнасьць нашага грамадзянства і што дзіўней, з цэнтраў беларускай выдавецкай працы (Менск, Вільня), ёсьць, трэба прызнацца, вельмі малая.

Трэці аддзел архіву, гэта аддзел пэрыядычных выданьняў — часопісы, газеты, аднаднёўкі і адозвы. Адных толькі назоваў розных беларускіх газетаў, камплекты каторых знаходзяцца ў Архіве — ёсьць 214. Але і тут аб'яўляецца нястача „грамадзкага інстынctu“ нашых выдаўцоў і рэдактараў, бо як мне расказываў загадчык Архіву, гр. д-р Грыб, прышлюць першы, другі нумар, пасья перарыў, ізноў падашлюць дзесяты нумар, або і зусім больш ня прысылаюць.

Чацьверты аддзел Архіву, гэта беларуская бібліяграфія — гістарычная бібліяграфія і картатэка з ўсіх пытанняў беларусазнаўства. Цяпер лічыць яна каля 12,000 пазыцыяў. І тут помач беларускага грамадзянства ў зьбіраньні бібліяграфічных матарыялаў ёсьць вельмі пажаданай.

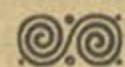
Беларускім Загранічным Архівам цікавацца вучоныя розных нацыянальнасьцяў і спэцыяльнасьцяў, як гісторыкі, соцыялёгі, філэлёгі і г. п.

Ня раз бывала, што знаходзілі яны цікавыя і рэвэляцыйныя рэчы, як гэта нпр. было нядаўна з адным англійскім вучоным, соцыялёгам, каторы займаецца дасьледжваньнем сялянскіх рухаў у Эўропе і які знайшоў у гэтым архіве вельмі рэвэляцыйныя і арыгінальныя матарыялы адносна гэтых рухаў на Беларусі.

Можна было-б напісаць яшчэ шмат цікавых рэчаў аб працы ў архіве, урэшце падчыркнуць важнае значэньне, якое ён мае для нас і якую роль можа, а напэўна і адыграе ў будучыні, але думаю, што і без вялікіх паясьненьняў кожны з нас гэта разумее. Кончу сваю зацёмку аб архіве і хацеў-бы толькі яшчэ зьвярнуцца да ўсіх братоў беларусаў з заклікам ад сябе (думам, што кіраўніцтва Архіву ня будзе за гэта злавацца) — памагайце ў зьбіраньні матарыялаў Беларускаму Загранічнаму Архіву!

Адрыс гэтага Архіву: *Bélorusky Zabranični Archiv v Praze IV, Loreťánské nám 102. ČSR.*

Прага, 2.XI.37 г.

Што губаць?

— Найбольшай сэнсацыяй апошніх дзён у палітычным жыцьці Польшчы была зьмена паводыроў „ОЗН“ („Обозу Зедночэня Народовэго“). Дасюлешні паводыр гэтай партыі палк. Коц падаўся ў адстаўку, ягонае-ж месца заняў ген. Ст. Скварчынскі. Ходзяць чуткі, што „ОЗН“ пойдзе быццам больш на лева.—

— Пад Тэруэлем у Гішпаніі перамаглі ўрадаўцы, яны адабралі ў паўстанцаў цэлае места Тэруэль, якое зьяўляецца важным ваенным пунктам і каля яго йдзе далей заўзятая барацьба.—Былы старшыня баскійскага ўраду заявіў у Парыжы, што ген. Франко сыстэматычна йдзе да зьнішчэньня баскійскай моладзі і дзеля гэтага засудзілі паўстанцы на сьмерць 1000 маладых баскаў. Ад сьмерці выратаваў гэных баскаў гішпанскі ўрад, які загразіў, што расстраляе гэтулькі-ж паўстанцкіх пленьнікаў. З гэтай прычыны прысуд ня выкананы і вядуцца гутаркі аб вымене вязьняў.

— Японія далей займае Кітай і сарвала ўжо дыплёматычныя зносіны з кітайскім урадам Чан-Кай-Шэка, каторы падгатаўляе контратаку супроць Японцаў.

— Італія прыгалублівае да сябе Аўстрыю і Мадэяршчыну і ў гэтай справе адбылася ў Будапэшце канфэрэнцыя прадстаўнікоў гэтых гаспадарстваў. Італія хоча таксама прыцягнуць да сябе Румынію, якая ўзыйшла на фашыстаўскі шлях і граміць

цяпер
Гэты
Малу
Чэха
З дру
тух
цягну
Італія
та ас
слава
віча
бачы
ськір
вачч

—
ся па
ляма
Прад
лася
саве
стаі
ясна,
лей п
ліні
пярш

—
зносі
палі
н'а ў
таго,
адста
той-ж
будзе
больш
шы ў
Фран
аканч
стаў,
ялісь
ваоче
прыка

Jašče

Ц
Front
leŭski
Moład
moład
palem
Ks. Na
svaje
jakija
bijansi
nieety
nuju
inakš
vulhar
Heta,p
bandyt
gaspali
matny
kava,
napada
što pr
turnaj

цяпер у першую чаргу Жыдоў. — Гэтым Мусоліні хоча аслабіць Малую Антанту (саюз Румыніі, Чэхаславацкіны і Югаславіі). З другой стараны Малую Антанту хочуць разьбіць Немцы, — яны цягнуць да сябе, падобна як і Італія, Югаславію. Выявілася гэта асабліва ў часе паездкі югаслаўскага прэм'ера Стоядіновіча ў Бэрлін, у мін. тыдні. Як бачым, атака Італіі і Нямеччыны ськіраваная супроць Чэхаславацкіны.

— 12.1. сёл. у Маскве пачаліся паседжаньні савецкага парламанту — „Верховнаго Совета.“ Прад парламантам гэтым адбылася часткавая зьмена складу савецкага ўраду, на чале якога стаіць Молатаў. Кірунак ураду, ясна, не зьмяніўся. Ён ідзе далей па камуністычна-сталінскай лініі расейскага цэнтралізму і прышынства.

— Камуністы, ня могуць далей зносіць няпрыхільнае для сябе палітыкі ўраду радыкала Шотан'а ў Францыі, прычыніліся да таго, што ўрад гэты падаўся ў адстаўку. Новы ўрад стварыў той-жа Шотан. Для камуністаў будзе аднак ён, здаецца, яшчэ больш няпрыхільны, як ранейшы ўрад. Народнаму фронту ў Францыі такім чынам пагражае аканчальны разрыў, бо камуністаў, як радыкалы, так і сацыялісты адсоўваюць ад сябе, закідаючы ім, што яны слухаюць прыказаў з заграўніцы (з Масквы).

jn.

Jašče ab kulturnaści i etycy ks. V. Hadleŭskaha

У № 1 сioleta „Біларускага Фронту“ jahony redaktar ks. V. Hadleŭski, dalej napadaje na „Šlach Moładzi“ prypisvajučy біларускай моладзі някультурнасьць у viадzieñni palemiki i palityčnuju niašpiełaść. Ks. Hadleŭski hetym choča zakryć svaje ŭžo nia tolki słovy i sposaby, jakija sapraŭdy niekulturnyja i hrubijanskija, ale i hramadzkuju svaju nieetyčnaść da nas i svaju palityčnuju pierašpiełaść. Bo jak-ža-ž inakš nazvać jahonyja ilžyvyja i vulharnyja napady na „Šl. Moł.“? Heta, paŭtarajem, sapraŭdy presavy bandytyzm, jaki ŭ „B. Front“ uviou raspalitykavany, palityčna biezhratmatny probaršč Hadleŭski. — Cikava, čyja heta ruka kiruje ŭsimi napadami „Biel. Frontu“ na tych, što pracujuć na біларускай kulturnaj nivic?..

Spynieñnie Bielaruskaha Nacyjanalnah Kamitetu ŭ Vilni i revizii ŭ bielaruskich redakcyjach i ŭstanovach.

15.1.1938 h. Starasta m. Vilni spyniŭ dziejnaść Bielaruskaha Nacyjanalnah Kamitetu. U tym-ža dniu ad 13 da 16 hadziny była praviedziena revizija ŭ pamieškañni na Zavalnaj 1: u Bielaruskim Nac. Kamitecie, u red. J. Paźniaka, u redakcyjach: „Chryścijanskaja Dumka“, „Samapomač“, „Šlach Moładzi“, „Kałośsie“, „Wiadomości Białoruskie“, Drukarni im. Skaryny i ŭ Biel. Kniharni „Pahonia“. U tym-ža časie adbyvalisia revizii ŭ redakcyjach „Letapisu“, „Biel. Borci“, u siabroŭ red. kalehijaŭ hetych časapisau, hram. Ryhora Šyrmy i Mikalaja Manceviča. Akramia taho ad hadz. 14 da 21 była зроблена dakładnaja revizija ŭ pamieškañni staršyni Bielaruskaha Nacyjanalnah Kamitetu inž. A. Klimoviča. Pry revizii zabrany niekatoryja rukapisy, pišmy i duki, a ŭ inž. Ad. Klimoviča zabrana tak-ža pryvatnaja mašynka da pisañnia — mały «Remington».

U ks. V. Hadleŭskaha i „Bielaruskim Froncie“ revizii nie było...

Zahad i matyvy spynieñnia Bielaruskaha Nac. Kamitetu

Starosta Grodzki Wileński
L. Dz. B—91/38.

Kopija.
Wilno, dn. 15.1.1938 r.

Do Zarządu Białoruskiego Komitetu Narodowego w Wilnie

DECYZJA GŁÓWNA

w sprawie zawieszenia działalności „Białoruskiego Komitetu Narodowego w Wilnie.“

Na podstawie art. 72 Rozp. Prezydenta R. P. z dn. 22.III.1928 r. o postępowaniu administracyjnym (Dz. Ustaw R. P. № 36, poz. 341) oraz art. 16 i 61 Rozp. Prez. R. P. z dn. 27.X.1932 r. o prawie o stowarzyszeniach (Dz. Ustaw R. P. № 94 poz. 808)

zawieszam działalność

„Białoruskiego Komitetu Narodowego w Wilnie,“ gdyż, jak stwierdzono, wykracza ona przeciwko obowiązującemu prawu oraz zagraża bezpieczeństwu, spokojowi i porządkowi publicznemu.

Uzasadnienie:

Ze zgromadzonych materiałów dowodowych wynika, że działalność istniejącego w Wilnie od 1918 r. Białoruskiego Komitetu Narodowego skierowana została przeciwko interesowi publicznemu oraz sile obronnej i całości granic Państwa. W szczególności stwierdzono, że Biał. Komitet Narodowy w Wilnie:

1. dąży do zrealizowania założeń t. zw. manifestu mińskiego z dn. 25.III.1918 r., a więc stworzenia samodzielnego państwa białoruskiego w drodze oderwania od Rzeczypospolitej Polskiej części ziem północno-wschodnich, co zresztą podkreśla wyraźnie jego oficjalny regulamin;

2. w swej akcji propagandowej kwestionuje prawa suwerenne Państwa Polskiego na obszarze wspomnianych ziem;

3. współpracuje z czynnikami zagranicznymi na niekorzyść Polski;

4. współdziałał i współdziała nadal z organizacjami wywrotowymi.

Na podstawie art. 75 ust. 3 Rozp. Prezydenta R. P. o postępowaniu administracyjnym nie padają bliższych i szczegółowszych motywów powyższej decyzji, gdyż przemawia przeciwko temu ważny interes państwowy.

Do prowadzenia spraw niezbędnych, związanych z majątkiem Komitetu, zgodnie z art. 25 prawa o stowarzyszeniach wyznaczam kuratora w osobie p. Michała Bielatko.

Od decyzji niniejszej przysługuje stronie prawo wniesienia odwołania do Wojewody Wileńskiego za moim pośrednictwem w ciągu 14 dni od daty doręczenia.

p. o. STAROSTA GRODZKI
(—) J. Czernichowski

